

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A fiatalkorú eljárás alá vontakra vonatkozó egyes rendelkezések
a nemzetközi elvárások tükrében**

Szerző:

dr. Ruszin Olga Zsófia

Kézirat lezárva:

Eger, 2024. február 5.

I. Bevezetés:

Magyarország, mint a nemzetközi közösség, azon belül is, mint az Európai Unió tagja, kötelezettséget vállalt arra, hogy bizonyos normákat, és az azokban foglalt elveket, amelyeket ezen közösségekkel együtt fontosnak tartott kiemelni, és részleteit kidolgozni, magára nézve kötelezőnek ismer el.

Az egyes nemzetközi közösségek által kidolgozott egyezmények, normák sokrétűek, számos területet érintenek, melyek közül az egyik a fiatalkorúakra, mint -egyes jellemzői miatt - kiemelésre érdemes korosztályra vonatkozó elvárások. Ezek az elvárások lehetnek különböző erejűek, így teljes egészében kötelezőek, iránymutató, ajánlás jellegűek, de mind megegyeznek abban, hogy valamiféle hatást, eredményt kell, hogy elérjenek az egyes tagállamok jogrendszerére és joggyakorlatára. Lehet ez konkrét részletszabály beiktatása, vagy olyan nézőpont kialakítása a nemzeti jogban, melyben visszatükröződik a nemzetközi közösségek együttes látásmódja.

Jelen írásomban a fiatalkorúakra vonatkozó egyezmények, nemzetközi előírások igazságszolgáltatásra, és azon belül is a szabálysértési jogban, mint eljárás alá vontakra vonatkozó elvárásait tekintem át. Ennek keretében foglalkozom a szakirodalomban nagy hangsúlyt kapott Pekingi Szabályokkal, az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény vonatkozó rendelkezéseivel és a kapcsolódó Bizottsági észrevételekkel, valamint az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleményével, mely a fiatalkori bűnözés vonatkozásában született. Ezen dokumentumok ugyan nem fedik le teljes egészében a vonatkozó jogterületet, de képet adnak arról, milyen úton kell haladnia a tagállamnak ahhoz, hogy a kívánt célhoz érjen.

Mindezen nemzetközi dokumentumokból kitűnő elveket és elvárásokat vetítem rá a magyar jogrendszer múltjára és jelenére, kiemelem azokat a jogintézményeket, amelyek problémákat rejtenek magukban az összeegyeztethetőség vizsgálatakor. Végigtekintem ezen jogintézmények egyes részletszabályait, azok változásait, annak fényében, mennyiben közeledett, avagy távolodott a nemzetközi elvárásokhoz viszonyítva.

Írásomban szerepeltetem a magyar nemzetközi közösségek egyes képviselői, emberi jogi szervezetek nézőpontját, ajánlásait, és az Alkotmánybíróság egyik meghatározó döntését e jogterületen, melyhez csatlakozik Lévay Miklós alkotmánybíró igen nagy figyelmet kapott különvéleménye. Vizsgálódásom eredményeképpen megkísérlek rámutatni a jövőbeli teendőkre, útirányokra.

II. Nemzetközi követelmények a fiatalkorú elkövetők vonatkozásában:

1. Pekingi Szabályok¹

AZ ENSZ Gazdasági és Szociális Tanács továbbítását követően a szabályokat az ENSZ Közgyűlése 1985. november 29-én fogadta el határozatával. A Pekingi Szabályok koncepcióját a Caracasi Konferencia 4.sz. határozata tartalmazza, mely szerint "...a fiatalkorúakkal foglalkozó igazságszolgáltatás alapvető minimális szabályai fontosak a fiatalkorúak alapvető emberi jogainak megvédésében és hogy ezen alapvető minimális szabályoknak a következő alapelveket kell tükrözniük:

- a) A jogokkal összeütközésbe került fiatalkorúakat gondosan kialakított jogi védelemmel kell ellátni.
- b) A tárgyalás előtti őrizetet csak utolsó megoldásként szabadna alkalmazni, sem kiskorúakat, sem fiatalkorú büntetéseket nem szabadna börtönben vagy más olyan intézményben tartani, ahol azok ki vannak téve felnőtt büntetésekre negatív befolyásainak ezen időszak alatt, és mindenkor figyelemmel kell lenni az életkoruk sajátos szükségleteire.
- c) Fiatalkorú büntetéseket nem volna szabad bebörtönözni büntetőintézetben, hacsak nem olyan súlyos cselekmény miatt ítélik el őket, amely más személy elleni erőszakban nyilvánul meg, vagy az ítélet alapja más súlyos bűncselekmények elkövetésében való megrögzöttség; ezen felül ilyen bebörtönzésnek csak akkor volna szabad megtörténnie,

¹ dr. Lévai Miklós: Pekingi Szabályok Gyermek - és ifjúságvédelem 9.évf. 30. sz. 1990/2. 26-36.l. nyomán

ha ez szükséges a saját védelmére, vagy nincs más olyan megfelelő reakció, amely megvédi a közbiztonságot vagy eleget tesz az igazságszolgáltatás céljainak és ellátja a fiatalkorút az önellenőrzés gyakorlásának lehetőségével.

- d) A nemzetek közösségének meg kellene mind egyedileg, mind kollektív módon, minden tőle telhetőt tennie azért, hogy gondoskodjék olyan eszközökről, amelyek igénybevételel minden fiatal személy számíthat önmaga, közössége és országa szempontjából jelentős és értékes életre."

Az anyag átfogja a fiatalkorúak bűnözésével összefüggő, annak alakulását befolyásoló valamennyi lényeges társadalmi jelenséget és intézményt. Tartalmazza az elsődleges megelőzés érdekében elvégzendő feladatokat, a büntetőjogi felelősség feltételeit, a jogellenes cselekmények miatti beavatkozási módokat, a zárt intézetben való elhelyezés során betartandó szabályokat, a rehabilitációt szolgáló intézményeket, valamint a kutatásokkal összefüggő tennivalókat.

2. New York-i Egyezmény a Gyermekek Jogairól²:

Az ENSZ közgyűlése 1989. november 20-án fogadta el a gyermek jogairól szóló Egyezményt, ami hazánkban az 1991. évi LXIV. törvénnyel került kihirdetésre, és vált a hazai joganyag részévé. Magyarországon a törvény rendelkezéseit 1991. november 6-tól kell alkalmazni. Az Egyezményt minden uniós tagállam ratifikálta.

A témánk szempontjából jelentőséggel bíró 37. cikk szerint az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy

- a) gyermeket ne lehessen sem kínzásnak, sem kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni. Tizennyolc éven aluli személyek által elkövetett bűncselekményekért sem halálbüntetést, sem szabadlábra helyezés lehetőségét kizáró életfogytiglan tartó szabadságvesztést ne legyen szabad alkalmazni;

²Vaskúti András doktori értekezése: A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott ajánlások érvényesülése a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában Budapest 2016. 89-90 oldal nyomán https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdfjs/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/32555/Disszertacio_VaskutiAndras_EDIT.pdf?sequence=1&isAllowed=y (megtekintés: 2024. február 5.)

- b) gyermeket törvénytelenül vagy önkényesen ne foszsanak meg szabadságától. A gyermek őrizetben tartása vagy letartóztatása, vagy vele szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása a törvény értelmében **csak végső eszközként** legyen alkalmazható a lehető legrövidebb időtartammal;
- c) a szabadságától megfosztott gyermekkel emberségesen és az emberi méltóságnak kijáró tisztelettel, életkorának megfelelő szükségleteinek figyelembevételével bánjanak. **Különösképpen el kell különíteni a szabadságától megfosztott gyermeket a felnőttektől**, kivéve, ha a gyermek mindenek felett álló érdekében ennek ellenkezője tűnik ajánlatosabbnak; a gyermeknek, rendkívüli körülményektől eltekintve, joga van levelezés és látogatások útján kapcsolatban maradni családjával;
- d) a szabadságától megfosztott gyermeknek joga legyen igen rövid idő alatt jogsegély vagy bármely más alkalmas segítséget igénybe venni, valamint joga legyen arra is, hogy szabadságelvonásának törvényességével kapcsolatban bírósághoz vagy más illetékes, független és pártatlan hatósághoz forduljon, és hogy az ügyben sürgősen döntsenek.

A 40. cikk szerint az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy előmozdítsák különleges törvények és eljárások elfogadását, hatóságok és intézmények létrehozását a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermekek számára és különösen

- a) olyan legalacsonyabb életkort állapítsanak meg, amelyen alul a gyermekkel szemben bűncselekmény elkövetésének vélelme kizárt;
- b) minden lehetséges és kívánatos esetben tegyenek intézkedéseket e gyermekek ügyének **bírói eljárás mellőzésével való kezelésére**, annak fenntartásával, hogy az emberi jogokat és a törvényes biztosítékokat teljes mértékben be kell tartani.
- c) **Rendelkezések egész sorát**, így különösen a gondozással, az irányítással és a felügyelettel, a tanácsadással, a próbára bocsátással, a családi elhelyezéssel, általános és szakmai oktatási programokkal és nem intézményes megoldásokkal kapcsolatban rendelkezéseket kell hozni annak érdekében, hogy a gyermekek számára jólétüknek

megfelelő, valamint helyzetükhöz és az elkövetett bűncselekményhez mért elbánást lehessen biztosítani.

Az Egyezmény 37. cikke rögzíti a szabadságelvonással járó intézkedések, illetve büntetés ultima ratio jellegét a fiatalkorúak ügyeiben, és kiemeli, hogy esetleges fogvatartása idején el kell különíteni őket a felnőttektől.

A 40. cikk szorgalmazza, hogy lehetőleg bírói eljárás mellőzésével kerüljenek a fiatalkorúak ügyei elbírálásra, és legyenek olyan rendelkezések, melyek kifejezetten a fiatalkorúak speciális helyzetéhez igazodó jogkövetkezményeket határoznak meg.

Az Egyezmény nem csupán elfogadott kötelező jellegű dokumentum, hanem annak végrehajtását is ellenőrzik, ennek formája az időszakos ország-jelentések, és az azokra tett bizottsági észrevételek.³

AZ ENSZ Gyermek Jogainak Bizottsága 2014. szeptember 19-én tartott ülésén Magyarországról szóló harmadik, negyedik és ötödik összevont időszakos jelentésre vonatkozó - a fiatalkorúak igazságszolgáltatását illetően - az alábbi záró észrevételeket tette⁴:

A Bizottság aggodalmát fejezte ki az alábbiak miatt:

- a fiatalkorúak bíróságának felfüggesztése és a törvénnyel összetűzésbe került gyermekek ügyeinek általános hatáskörű bíróságok elé utalása;
- a büntetőjogi felelősségre vonatkozó korhatár leszállítása a 14. évről a 12. évre számos bűntett vonatkozásában;
- a gyermekek bírósági tárgyalást megelőző előzetes fogva tartásának időtartama - például az, hogy egy 12 éves gyermeket akár 1 évig is fogva tarthatnak;
- gyermekek szabadságvesztésre ítéltése csekély súlyú bűncselekményekért, ideértve azokat az eseteket is, amikor nem áll módjukban megfizetni a kirótt pénzbüntetést;

³ Az Egyezmény 44. cikkének 1. bekezdése szerint: a résztvevő államok kötelezték magukat arra, hogy az ENSZ Főtitkárnak közvetítésével jelentést tesznek a Gyermekjogi Bizottságnak az Egyezmény végrehajtásáról az adott államban az Egyezmény hatályba lépésétől számított két éven belül, és ezt követően ötévenként.

⁴ United Nations, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/HUN/CO/3-5.

- azon esetek alacsony száma, amelyekben helyreállító igazságszolgáltatást alkalmaznak; valamint
- a törvénnyel összetűzésbe került gyermekek számára biztosított pszichológusok hiánya, valamint e gyermekeknek a társadalomba történő visszavezetését szolgáló intézkedések hiánya.

A Bizottság sürgette a részes államot, hogy a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerét teljes mértékben hozza összhangba az Egyezményel, különösen annak 37., 39. és 40. cikkével, más vonatkozó normákkal, különös figyelemmel a Bizottságnak a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatáson belüli gyermekjogokra vonatkozó, 10. sz. általános kommentárjára (2007).

Fentiekre figyelemmel a Bizottság részletes követelményeket határozott meg Magyarország részére, így:

- állítsa vissza a fiatalkorúak külön képzésben részesített bírák vezetésével működő bíróságait;
- tegyen intézkedéseket a büntetőjogi felelősségre vonatkozó alsó korhatár 12 évről 14 évre történő visszaállítása érdekében, még a legsúlyosabb bűncselekmények esetén is;
- biztosítsa, hogy a gyermek szabadságelvonására csak a legvégső esetben és a lehető legrövidebb időtartamban kerüljön sor;
- szüntesse meg azt a gyakorlatot, hogy szabálysértés miatt börtönbüntetés kerüljön kiszabásra, különösen a pénzbüntetések börtönbüntetésre átválthatóságát;
- tegyen intézkedéseket annak érdekében hogy biztosítsa a helyreállító igazságszolgáltatás széles körű alkalmazását fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben; valamint
- növelje a törvénnyel összetűzésbe kerül gyermekek számára elérhető pszichológusok számát, valamint a gyermekek egyéni igényeinek megfelelően biztosítsa a társadalomba történő visszavezetést szolgáló intézkedéseket.

A Bizottság a legutóbbi, 2020. február 7-i 2460. ülésén elfogadott záró észrevételei szerint továbbra is javasolta Magyarországnak, hogy a gyermekek igazságszolgáltatási rendszerét hozza teljesen összhangba az Egyezményel, így

- biztosítsa, hogy specializálódott és jól képzett bírák és igazságügyi dolgozók foglalkozzanak olyan esetekkel, amelyekben gyermekek is érintettek;
- módosítsa a törvényeket annak érdekében, hogy a büntetőjogi felelősségre vonhatóság alsó korhatárát visszaállítsák egységesen 14 évre a bűncselekménytől függetlenül;
- szüntesse meg azt a gyakorlatot, hogy szabálysértésekért börtönbüntetés kerül gyermekekre kiszabásra;
- képezzen szakembereket, és aktívan mozdítsa elő a bíróságon kívüli intézkedéseket, úgymint az elterelés, közvetítés és tanácsadás, a bűncselekménnyel vádolt gyermekek esetében, és ahol csak lehetséges, alkalmazzon nem szabadságvesztéssel járó büntetéseket, úgymint a próbaidő vagy a közmunka.
- Azokban az esetekben, ahol a fogva tartás elkerülhetetlen, biztosítsa, hogy a gyermekeket elkülönített létesítményekben tartsák fogva, és az előzetes letartóztatás idejére biztosítsa, hogy a letartóztatást rendszeresen bírói felügyelettel ellenőrizzék annak visszavonása céljából, és szigorúan korlátozzák a meghosszabbítását;
- Nyújtson a bűncselekménnyel vádolt gyermekek számára tájékoztatást a jogaikról, és arról, hogy hogyan jelentsék a bántalmazást.⁵

Az Egyezményhez kapcsolódó Kézikönyv értelmében⁶ a szabadságtól való megfosztásra vonatkozó rendelkezések nem csak a büntetőeljárás hatálya alatt álló gyermekekre érvényesek, hanem valamennyi olyan szabadságelvonásra, amely nem kapcsolódik a bűncselekmény elkövetéséhez. Az Egyezmény végrehajtást felügyelő Bizottság álláspontja szerint pedig ezek

⁵ ENSZ Gyermekjogi Bizottsága Magyarország hatodik időszakos jelentésére vonatkozó záró észrevételek (<https://gyermekjogiegyezmeny.hu/wp-content/uploads/2020/10/crc-c-hun-co-6-zaro-eszrevetelek-hun-wm.pdf>) (megtekintés 2024. február 5.)

⁶ ENSZ Gyermekjogi Egyezmény Kézikönyve 7. oldal

az előírások a gyerek szabadságának minden korlátozására irányadóak, nem csak arra, amelyre a büntetőjogi rendszeren belül kerül sor⁷.

A részes államoknak a szabályokat integrálniuk kell a nemzeti jogszabályokba, ahol szükséges azokat ennek megfelelően módosítani, továbbá hatékony jogorvoslati lehetőségeket kell biztosítaniuk jogsértés esetén, kártérítést azon fiatalok számára, akik sérüléseket szenvedtek, és a szabályok érvényesülését folyamatosan figyelemmel kell kísérniük.

3. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vonatkozó véleménye ⁸:

Az Európai Uniónak kiemelt figyelemmel, illetve célkitűzésként kell kezelnie a fiatalkori bűnözés elleni harc közös stratégiájának kidolgozását.

A vélemény részletezi, hogy az 1980-as évektől kezdve számos, a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerhez kapcsolódó nemzetközi egyezmény és szerződés született, melyek a „felelősségi modell” bevezetésével fokozatos változást idéztek elő az európai országok fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerében. A „felelősségi modellben” a fiatalkorú szilárdabb jogi helyzettel rendelkezik, és a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer közelebb kerül a felnőttkori büntetőjogi rendszerhez, mivel a fiatalkorúak számára ugyanazokat a jogokat és jogi biztosítékokat garantálja. A cél a nevelési és igazságügyi szempontok összehozása, egy védelmező modell és tisztán oktatási jellegű intézkedések alkalmazása révén. Más szóval ennek a modellnek az a célja, hogy „felelősségre neveljen”.

A felelősségi modell elvei⁹:

- a megelőzés,

⁷ Bizottság Időszakos jelentésekkel kapcsolatos iránymutatások CRC/C/58, 137. bekezdés

⁸ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény - Tárgy: „A fiatalkori bűnözés megelőzése. A fiatalkori bűnözés kezelésének módjai és a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer szerepe az Európai Unióban”(2006/C 110/13) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52006IE0414>) (megtekintés időpontja: 2024. február 5.)

⁹ a Vélemény 3.3. pontja

- a hagyományos igazságszolgáltatási rendszerek alkalmazásának az elengedhetetlenül szükséges szintre történő csökkentése, és új, **kifejezetten a fiatalkori bűnözés ellen irányuló rendszerek felállítása,**
- az állam büntető jellegű beavatkozásának csökkentése és ezzel egy időben a fiataloknak szociális segítségnyújtás biztosítása, a szociálpolitika, a munkaerőpiac, a szervezett szabadidős foglalkozások és általában a városi politika területén megelőző stratégiák életbe léptetése, valamint a közösség és más társadalmi csoportok - mint például a család, a szociális munkások, az iskola, a közösség, a társadalmi szervezetek stb. - aktívabb részvétele a konfliktusok megoldásában és megvalósítható alternatívák keresésében
- **az olyan intézkedések vagy büntetések minimalizálása, amelyek megfosztják a fiatalokat a szabadságuktól, illetve ezeknek kivételes esetekre való korlátozása**
- a fegyelmező válasz rugalmasabbá és változatosabbá tétele olyan adaptálható intézkedések révén, amelyeket a kezelés vagy az intézkedés alkalmazása során elért fejlődéssel és feltételekkel összhangban a fiatalkorú körülményeihez lehet szabni, és amelyek a javítóintézet mellett alternatívát nyújthatnak
- a fiatal bűnözők számára a büntetőeljárás során ugyanazokat a jogokat és garanciákat kell biztosítani, mint a felnőttek számára (igazságos, pártatlan és méltányos tárgyalás)
- a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer részét képező hivatalos társadalmi ellenőrző szervek komoly szakmai, szakértői hátterének megteremtése. **Ezért speciális képzést kell nyújtani** mindazoknak, akik részt vesznek a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatásban (rendőrök, bírók, ügyészek, ügyvédek és a büntetés-végrehajtó szakemberek).

A Vélemény a 4.1 pontban leszögezi, hogy hagyományosan alkalmazott elzáráson kívül igenis léteznek alternatívák a fiatalkori bűnözés kezelésére. Az Európában alkalmazott bevált gyakorlatokat három fő csoportba lehet sorolni: megelőzés, nevelés jellegű kezelés a helyi közösségben vagy központokban, valamint társadalmi, foglalkoztatási integráció.

A nevelő jellegű foglalkozás során lehetőleg a fiatalkorú saját környezetéhez illő eszközöket és intézményeket kell alkalmazni, mivel a cél azon készségek és szükséges tudás átadása, amelyek

hiánya miatt összeütközésbe került a törvénnyel. A fiatalkorút ezért különböző szakterületeket képviselő szakembereknek kell megvizsgálniuk és a családdal is foglalkozni kell annak érdekében, hogy együttműködjön, és hogy elkötelezett legyen a fiatalkorú nevelése és újraszocializálása iránt.

A fiatalokat segíteni kell, és figyelemmel kell kísérni beilleszkedésük folyamatát. A módszerek igen különbözőek lehetnek, abban azonban széles körű az egyetértés, hogy a munkaerő-piaci integráció alapvető eszköz ahhoz, hogy a fiatalkorú bűnelkövetők közelebb kerüljenek a gazdasági és társadalmi integrációhoz és stabilitáshoz.

A vélemény összegzi, hogy a büntető jellegű igazságszolgáltatás helyett terjedőben van a javító, illetve **helyreállító jellegű igazságszolgáltatás** koncepciója, mely olyan megközelítést jelent, amelyben a sértett, az elkövető és a közösség közösen keres megoldást a bűncselekmény által okozott konfliktus következményeire. Célja az okozott kár helyreállításának szorgalmazása, a felek közötti helyzet rendezése és a kollektív biztonságérzet erősítése. Az elkövetőnek el kell ismernie a neki okozott kárt és meg kell próbálnia helyrehozni azt, azonban nem kerül be a bűnügyi igazságszolgáltatás körforgásába. Nevelési értéke nagy, hiszen a fiatalkorút - szembesítve őt a sértettel - elgondolkodtatja saját vétkeiről, ami visszatartja attól, hogy a jövőben hasonló cselekedeteket hajtson végre.

Mindezek mellett egyre inkább teret nyernek a nem büntető jellegű intézkedések is, mint például a közhasznú munka, a kártérítés és helyreállítás, a helyzet rendezése a sértettel, illetve a közösséggel, a szakmai, gyakorlati képzés, vagy a kábítószer- vagy egyéb, pl. alkoholfüggőség különleges kezelése. Ezek a fajta intézkedések azonban a fiatalkorú által elért fejlődés és eredmények felügyeletét és folyamatos ellenőrzését kívánja meg, így sokszor pártfogó őrizet stb. társul hozzá.

III. A fiataikorúkra vonatkozó szabályozás jogtörténeti előzményei:

1. A régi Szabs.tv. (az 1999. évi LXIX. tv.) előtti időszak:

A szabálysértések elődjének tekinthető kihágásokról szóló 1879. évi LX. tc. (Büntető-törvénykönyv a kihágásokról - Kbt.) a fiataikorúak tekintetében külön rendelkezéseket nem tartalmazott, így a Csemegi-kódex (1878. évi V. tc.) vonatkozó szabályai (a 83. és a 84. §-ok) érvényesültek.¹⁰ E rendelkezések szerint a 12. évét még be nem töltött személy bűncselekmény, így kihágás elkövetése esetén nem büntethető, a 12. évét már betöltött, de a 16. évét még túl nem haladott személy (fiataikorú) akkor vonható felelősségre, ha cselekménye bűnösségéhez szükséges belátással rendelkezett. Speciális eljárási szabályok sem léteztek, így a fiataikorú kihágás elkövetése esetén a rendőri büntetőbíróóságok az egyes törvényekben meghatározott módon büntették, tehát nem volt különbség a felnőtt és a fiataikorú között.¹¹

A XX. század elején a fenti szabályozást az ún. első büntetőnovella (1908. évi XXXVI. tc. - I. Bn.) rendelkezései váltották fel. Ezek lényege szerint az, aki a kihágás elkövetésekor életének tizenkettedik évét meghaladta, de tizennyolcadik évét még nem töltötte be (fiataikorú), akkor vonható büntetőjogilag felelősségre, ha a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettséggel rendelkezett. A Büntetőnovella szerint a kihágást elkövető fiataikorúval szemben intézkedésként dorgálás, próbára bocsátás, és javítónevelés, büntetésként pedig pénzbüntetés és elzárásbüntetés volt alkalmazható. A Büntetőnovella fenti rendelkezéseit a fiataikorúak bíróságáról szóló törvény (1913. évi VII. tc.) kiegészítette a házi felügyeletre, a házi vagy iskolai fenyítésre, a napközi őrizetre és az eljárás megszüntetésére vonatkozó rendelkezésekkel.¹²

A szabálysértések első egységes szabályozása a szabálysértésekről szóló 1968. évi I. törvény és az egyes szabálysértésekről szóló 17/1968. (IV. 24.) kormányrendelet megalkotásával következett be. A törvényben már megjelent a fiataikorúakra vonatkozó eltérő szabályozás a

¹⁰ Edvi Illés Károly: A kihágásokról szóló magyar büntető-törvények és az azokra vonatkozó eljárási szabályok magyarázata. Singer és Wolfner kiadása, Budapest, 1892. 34. o.

¹¹ Ajtay Sándor: A gyermekek és a fiataikorúak erdei kihágásairól. Erdészeti Lapok 1933. 72. évf. 6. füzet. 676. o.

¹² Ajtay (1933) 684. o.

27. §-ban.¹³, mely a szankciók terén fogalmazódott meg; eszerint ha a szabálysértést olyan fiatalkorú követte el, aki tanköteles vagy rendszeres iskolai oktatásban részesül, a szabálysértés miatt rendszerint iskolai figyelmeztető intézkedésnek volt helye. A törvény a fiatalkorú fogalmát a korábbi szabályozáshoz képest eltérően definiálta: fiatalkorú az, aki a szabálysértés elkövetésekor a 14. életévét már betöltötte, a 18. életévét azonban még nem haladta túl (27. § (5) bekezdés).

Szabályozta, hogy pénzbírságot csak olyan fiatalkorúval szemben lehet kiszabni, akinek önálló keresete vagy jövedelme van, a kiszabott pénzbírság pedig elzárásra nem volt átváltoztatható. Az önálló kereset vagy jövedelem feltételként történő meghatározása azt a célt szolgálta, hogy maga a fiatalkorú viselje a pénzbírságban jelentkező anyagi hátrányt, és helyette ne más személy - például a szülő - fizesse azt ki.¹⁴

Elzárást csak a tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorúval szemben lehetett alkalmazni.

A jogszabály legnagyobb hiányosságaként említették, hogy a bírói felülvizsgálatra és jogorvoslatra nem adott lehetőséget, melyet az Alkotmánybíróság is megállapított határozatában.¹⁵ Az AB határozat -Magyarország nemzetközi kötelezettségeit is figyelembevéve¹⁶ rögzítette, hogy elzárásról közigazgatási hatóság nem hozhat döntést, ugyanis elzárást kiszabni vagy elzárásra átváltoztatásról döntenie csak bíróság jogosult.

Mindezek miatt a szabálysértési jog sürgős változtatásra szorult, melynek következtében megszületett a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény, mely már rendelkezett a bírói út igénybevételeének lehetőségéről.

¹³ Beliczáné dr. Gál Anikó: A fiatalkorúak szabálysértési felelőssége, különös tekintettel a velük szemben kiszabható szankciókra és az eljárásra 2018. ápr. 20. https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/gal_aniko_fiatalkoruak_szabalysertesi_felelossege%5Bjogi_forum%5D.pdf (megtekintés időpontja: 2024. február 5.)

¹⁴ Mészáros József (szerk.): A szabálysértési jogszabályok magyarázata. KJK, Budapest, 1986. 70. o.

¹⁵ 63/1997. (XII. 12.) AB határozat

¹⁶ az „Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről” szóló Római Egyezmény az 1993. évi XXXI. törvénnyel került kihirdetésre

2. A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény (régí Szabs.tv.) egyes rendelkezéseiről

A régí Szabs.tv. hatálybalépésekor csak felnőtt korú elkövetők vonatkozásában tette lehetővé¹⁷ az elzárás szankció alkalmazását, azonban a törvényt módosító 2010. évi LXXXVI. törvény 2010. augusztus 19. hatállyal fiatalkorú elkövetőkkel szemben is alkalmazhatónak mondta ki azzal, hogy annak tartamát eltérően, alacsonyabban rendelte megállapítani, 60 nap helyett 30 napban, illetve halmazat esetén 90 nap helyett 45 napban. Kimondta továbbá, hogy az elzárás végrehajtása során a fiatalkorút a felnőtt korútól el kell különíteni¹⁸.

A pénzbírság elzárásra történő átváltoztatását kizárta fiatalkorú vonatkozásában¹⁹, és előírta, hogy azt csak akkor lehet kiszabni, ha önálló keresete vagy vagyona van.

Vonatkozásukban más büntetési nemet, így közérdekű munkát, nem ismert, azonban intézkedésként több lehetőség is adott volt a fiatalkorúakkal szemben. Legvégső eszközként pedig a 128. § (5) bekezdésében foglalt védelembé vétel kezdeményezése is szóba kerülhetett. A védelembé vétel - mely főként a fiatalkorú nem megfelelő, kriminális cselekményeit figyelmen kívül hagyó, esetleg ösztönző családi környezetből történő kiemelését jelentette - kezdeményezésére az illetékes települési önkormányzat jegyzőnél volt lehetőség²⁰.

Gyorsított bírósági eljárás lefolytatása céljából a törvény lehetővé tette a szabálysértési őrizetet, és fiatalkorúak vonatkozásában eltérést nem írt, az velük szemben is az általános feltételek szerint volt alkalmazható.²¹

A fiatalkorúak szabálysértéseire vonatkozó rendelkezések között szerepelt, hogy ha az eljárás adatai alapján a fiatalkorúval szemben előreláthatólag pénzbírság kiszabására vagy járművezetéstől eltiltásra kerül sor, a meghallgatástól -egy kivétellel- nem lehet eltekinteni.²²

¹⁷ Közlönyállapot szerinti régí Szabs.tv. 15. § a) pont

¹⁸ régí Szabs.tv. 14. § (2) bekezdés

¹⁹ Közlönyállapot szerinti régí Szabs.tv. 17. § (2) bekezdés a) pont

²⁰ dr. Vida János Zoltán: A szabálysértési jog szankciórendszere a fiatalkorúak vonatkozásán https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/vida_janos_zoltan_szabalysertesi_jog_szankciorendszere_fiatalkoru%5bjogi_forum%5d.pdf (megtekintés időpontja: 2024. február 5.)

²¹ régí Szabs.tv. 125. -127. §-ok

²²Régí Szabs.tv. 128. § (1)-(4) bekezdései

A régi Szabs.tv. pénzbírság végrehajtására vonatkozó rendszere szerint a pénzbírság önkéntes, határidőben történő megfizetésének elmulasztása esetén azt először közvetlen letiltással, illetve adók módjára történő behajtással kísérik meg végrehajtani. Ha erre nem volt lehetőség, vagy az eredményre nem vezetett az elkövető beleegyezése esetén - közérdekű munkára kellett átválttatni. Ha az elkövető nem kezdi meg a közérdekű munka végzését, vagy munkakötelezettségének nem tesz eleget, illetve ahhoz nem járul hozzá végül elzárásra történő átválttatásra kerül a sor.²³

A fiatalkorúakkal szemben kiszabott pénzbírságot, továbbá minden egyéb pénzüsszeget kizárólag adók módjára kellett behajtani.²⁴

Látható, hogy a régi Szabs.tv. átválttatási rendszere több lépcsőfokból állt, az elzárásra történő átválttatást megelőzte elsőként az adók módjára történő behajtás, közvetlen letiltás, majd második lépcsőfokként a közérdekű munkaként történő megváltás, és csak mindezeket követően kerülhetett sor, végső megoldásként az elzárásra történő átválttatásra. Fiatalkorúak esetében pedig csupán az első lépcsőfok létezett, és velük szemben egyáltalán nem eredményezhetett az átválttatás elzárást.

3. Az új Szabs.tv. fogadtatása:

3.1. A Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért véleménye a törvénytervezet kapcsán²⁵

A vélemény sérelmezte, hogy a közvetítői eljárás nem kerül bevezetésre, illetve elsődlegesen azt, hogy továbbra is lehetőség lesz a fiatalkorúak elzárására, és a rájuk kiszabott pénzbírság elzárásra való átválttatására annak meg nem fizetése esetén.

A fiatalkorúak elzárása álláspontjuk szerint elfogadhatatlan azért, mert figyelmen kívül hagyja Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeit, ugyanis ennek alkalmazása csak végső

²³ Régi Szabs.tv. 17. § (1) bekezdés, 111. §

²⁴ Régi Szabs.tv. 114. §

²⁵ https://helsinki.hu/wp-content/uploads/Helsinki_TASZ_velemeny_szabsert_tv_2011_10_07.pdf (megtekintés időpontja: 2024. február 5.)

eszközként történhetne. Álláspontjuk szerint az ilyen súlyú cselekmények esetében például a közvetítői eljárás alkalmazása, a közösségi jóvátételi programokban való részvétel kellőképpen szolgálná a fiatalok nevelését. Kifejtették, hogy az elzárás súlyosan stigmatizáló hatású, veszélyezteti a fiatalok erkölcsi fejlődését, valamint eredményeképpen kiesik megszokott közegéből, és veszélyeztetheti a tanulmányai folytatását is.

A büntetés-végrehajtási intézetben való fogvatartás esetükben még inkább kriminogén tényezőt jelent, azaz növelheti a jövőbeni bűnelkövetés veszélyét. A tervezet azzal, hogy kizárja az elzárás javítóintézetben történő végrehajtását, a Pekingi szabályoknak mond ellent.

A közérdekű munka önálló büntetésként történő bevezetésével teljes egészében egyetértenek, azonban abszurdnak tartják azt a helyzetet, hogy mivel a fiatalokkal szemben pénzbírságot csak akkor lehet kiszabni, ha önálló jövedelme, vagy megfelelő vagyona van, közérdekű munkát pedig csak akkor, ha betöltötte a 16. életévét, végső soron éppen a 14 és 16 év közöttiek, azaz a legfiatalabbak kerülnek abba helyzetbe, hogy amennyiben a hatóság a figyelmeztetést nem tartja elégséges szankciónak, úgy velük szemben csak elzárás szabható ki. A jogalkotónak ezért kötelessége (pl. a mediáció, vagy egyéb alternatív szankciók bevezetésével) ennek a visszas helyzetnek az orvoslása.

Kiemelik, hogy a tervezet indokolatlanul mellőzi az adók módjára való végrehajtás lehetőségét, mely azt az abszurd helyzetet idézi elő, hogy az elzárás és a közérdekű munka alól mentesülő személyekkel szemben kiszabott pénzügyi jellegű szankció nem érvényesíthető, hiszen az adók módjára való behajtás lehetősége megszűnik, viszont esetükben a bírságot nincs mire átváltoztatni.

*3.2. A Magyar Helsinki Bizottság 2013. március 29-i véleménye a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény és a kapcsolódó törvények módosításának tervezetéről*²⁶

²⁶ https://helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_velemeney_szabalysertesi_tv_mod_20130329.pdf (megtekintés időpontja: 2020. március 14.)

Véleményük szerint indokolt lett volna az OBH javaslatának megfelelően kizárni a fiatalkorúak esetében a szabálysértési elzárás kiszabásának, a pénzbírság és a közérdekű munka szabálysértési elzárásra történő átváltoztatásának lehetőségét.

Álláspontjuk szerint helyes lett volna az az indítvány, hogy helyszínbírságot fiatalkorúval szemben ne lehessen kiszabni, a törvényes képviselő jelenléte nélkül pedig semmiképpen, ugyanis a fiatalkorúak egy olyan speciális csoport, amely esetében az eljárásnak az átlagosnál kedvezőbb körülményeket és erősebb garanciákat kell biztosítania.

A büntetés célja a nemzetközi dokumentumok szerint is a fiatalkorúak javítása és nevelése, nem pedig a megtorlás. E nemzetközi szabályokkal ellentétes a tervezet az elzárás alkalmazhatósága miatt.

IV. A szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (Szabs.tv.) vonatkozó hatályos jogszabályi rendelkezései:

1. A szabálysértési elzárás

Szabálysértési elzárást csak a törvényben felsorolt elzárással is büntethető szabálysértések esetén és csak a bíróság szabhat ki. Ezeket a szabálysértéseket a szabálysértési törvény XXIII. fejezete tartalmazza.

A fiatalkorúval szemben kiszabható szabálysértési elzárás mindössze a tartamában tér el a felnőttkorúval szemben kiszabható szabálysértési elzárástól, leghosszabb tartama - a korábbi törvényben foglaltakkal egyezően- 30 nap lehet, halmazati büntetés esetén pedig 45 nap.

A szabálysértési elzárást főszabályként büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani²⁷, de a jogszabály lehetővé teszi a rendőrségi fogdán való elhelyezést is. A végrehajtás rendje - ha a jogszabály külön rendelkezést nem tartalmaz - a szabadságvesztés fogház fokozatához igazodik. Az általános elkülönítési szabályok betartása mellett az eltérő jogcímen elzárásra

²⁷ Szabs.tv. 139. § (1)

ítéltek együttesen helyezhetők el.²⁸Az elkülönítési szabályokban szerepel, hogy az elzárás végrehajtása során el kell különíteni a fiatalkorúakat a felnőtt korúaktól.²⁹

Hatályos jogszabályunk a 23. §-ban az ismételt elkövetésre vonatkozó szabályokat tartalmazza, mely elzárással eredetileg nem sújtható szabálysértések adott időn belüli ismételt elkövetései esetén elzárás kiszabását is lehetővé teszi, azonban ezen szigorú szabályok a fiatalkorúval szemben nem alkalmazhatók³⁰.

2. Próbaidőre felfüggesztett szabálysértési elzárás:

2016. január 1. napjától a Szabs. tv. 27/A. § (1) bekezdése kimondja, hogy „A fiatalkorúval szemben kiszabott szabálysértési elzárás büntetés végrehajtása próbaidőre felfüggeszthető, ha - különösen a fiatalkorú körülményeire és a cselekménye tárgyi súlyára figyelemmel - alaposan feltehető, hogy a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is elérhető”. A próbaidő tartama egy hónaptól hat hónapig terjedhet, amit hónapokban kell meghatározni.

A Kommentár szerint ez a lehetőség szélesíti a bíróságok jogalkalmazói mozgásterét, a bünteteskiszabás cselekmény tárgyi súlyához és a fiatalkorú elkövető személyes körülményeihez igazodó erősítését szolgálja.

A döntés a bíróság belátásán alapul, nem kötött indítványhoz vagy kérelemhez, azonban a (3) bekezdés korlátot állít:

A szabálysértési elzárás végrehajtása nem függeszthető fel azzal a fiatalkorúval szemben, akit a szabálysértés elkövetésének időpontját megelőző három hónapon belül szabálysértési elzárással sújtandó szabálysértés elkövetése miatt jogerősen elmarasztaltak, illetve aki a szabálysértési elzárással sújtandó szabálysértést a szabálysértési elzárás felfüggesztésének próbaideje alatt követte el.

²⁸Kommentár a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. Törvényhez, szerkesztette: Juhász Zsuzsanna.

²⁹Bv.tv. 273. § (5) bekezdés

³⁰Szabs.tv. 27. § (4) bekezdése szerint.

Amennyiben a fiatalkorút többször marasztalták próbaidőre felfüggesztett szabálysértési elzárásra, és a szabálysértési elzárások próbaideje még nem telt el, valamennyi próbaidő párhuzamosan telik.

A felfüggesztett szabálysértési elzárást foganatosítani kell, ha a próbaidő alatt megállapítják, hogy a szabálysértési elzárás kizáró ok ellenére függesztették fel, vagy a fiatalkorúval szemben a próbaidő alatt elkövetett szabálysértési elzárással sújtandó szabálysértés elkövetése miatt szabálysértési elzárás büntetést szabtak ki.

Ezen jogintézmény a büntetőeljárásban szabályozott felfüggesztett szabadságvesztéshez hasonló, és bár biztosít egy alternatívát a tényleges elzárás kiszabása helyett, azonban nem jelent olyan új büntetés nemet, mely a fiatalkorúak nevelését, helyes irányba történő fejlődését az elzárás természetétől eltérő módon szolgálná.

Megjegyzem, ezen szankció alkalmazásához is meghallgatás, azaz bírói eljárásról lévén szó, tárgyalás megtartásán keresztül vezet az út.

3. Gyorsított bírósági eljárások során alkalmazott szabálysértési őrizet

A Szabs. tv. 124. § (1) bekezdése kimondja, hogy „A szabálysértési elzárással is büntethető szabálysértés miatt őrizetbe vett személyt a rendőrség a gyorsított bírósági eljárás lefolytatása céljából a bíróság elé állítja.”

A gyorsított bírósági eljárás, ahogy azt a neve is mutatja, az eljárások gyors lefolytatását tűzte célul.³¹ Alternatívát jelent arra az esetre, ha elzárással is sújtható szabálysértés elkövetőjét tetten érik, és a bizonyítékok beszerzése rövid időn belül megvalósítható. A jogszabályban foglalt feltételek megléte mellett is dönthet a szabálysértési hatóság az általános eljárás mellett, avagy helyszíni bírság kiszabására is sor kerülhet, azonban, ha mégis ezen különleges eljárás lefolytatása mellett dönt, annak szükségszerű velejárója a szabálysértési őrizet.

³¹Nagy Marianna Quo vadis Domine? Elmélkedések a szabálysértések helyéről a 2012. évi szabálysértési törvény kapcsán, Jogtudományi Közlöny 2012. május, 217. o.

A szabálysértési őrizet a legerőteljesebb személyi szabadság korlátozásával járó kényszerintézkedés, melynek alkalmazását a törvény az alábbi feltételekhez köti:

- a) csak a rendőrség alkalmazhatja,
- b) jogalapja kizárólag elzárással is fenyegetett szabálysértés elkövetése, pontosabban az elkövetésen való
- c) tettenérés. A tettenérést kiterjesztően értelmezi a Szabs. tv. Az is tettenérésnek minősül, ha a szabálysértés helyszínéről elmenekült elkövetőt a rendőrség az elkövetéstől számított 48 órán
- d) belül elfogja. Ezért helye van őrizetbe vételnek, melynek
- e) oka kizárólag gyorsított bírósági eljárás lefolytatása lehet.³²

A szabálysértési őrizetet rendőrségi fogdán kell végrehajtani³³, az elkülönítés vonatkozásában külön szabályt nem tartalmaz a törvény.

A Szabs.tv. 73. § (2) bekezdése értelmében „A szabálysértési őrizet a bíróság érdemi végzésének meghozataláig, de - e törvény eltérő rendelkezése hiányában - legfeljebb hetvenkét óráig tart, amelybe a szabálysértési őrizetet megelőző előállítás teljes ideje beleszámít. Az eljárás alá vont személyt nyomban szabadon kell bocsátani, ha a szabálysértési őrizet tartama alatt a bíróság a gyorsított eljárást nem folytatta le vagy nem szabott ki szabálysértési elzárást.”

A bíróság rendelkezhet a szabálysértési őrizet meghosszabbításáról, de ekkor már előfeltétel egy nem jogerős, elzárást kiszabó bírósági határozat, és ez esetben a meghosszabbítás tartami korlátja a másodfokú bíróság végzésének meghozatala, illetve a kiszabott elzárás tartama, de maximum 10 nap³⁴.

Az őrizetbe vételt elrendelő határozattal szemben természetesen jogorvoslatnak van helye, melynek elbírálására a bíróság rendelkezik hatáskörrel, és az csak a bíróság elé állítással egyidejűleg történik meg³⁵.

³² Cserép Attila - Fábíán Adrián - Rózsás Eszter: Kommentár a szabálysértési törvényhez, Wolters Kluwer, Elektronikus kommentár

³³Szabs.tv. 73. § (1a) bekezdés

³⁴ Szabs.tv. 73.§ (3)-(4) bekezdés

³⁵ Szabs.tv. 73. § (5) bekezdése

Az őrizetbe vétel jogszerűsége a gyakorlatban nem jelent problémát, ugyanis a tettenérés fogalmát a jogszabály tágran határozza meg, a rendőrségnek pedig mindössze arra kell figyelnie, hogy elzárással fenyegetett jogszabályról legyen szó, és végül meginduljon a bíróság elé állítás. A valódi probléma az, hogy az őrizetbevétel olyan esetben is megtörténhet, amikor előreláthatóan a gyorsított bírósági eljárás végeredménye nem elzárás lesz, például figyelemmel a kis tárgyi súlyú cselekményre, tiszta szabálysértési és bűnügyi előéletre, hanem más jogkövetkezmény, esetlegesen mindössze intézkedés. Felmerül a kérdés, hogy az ilyen indokolatlan, mérlegelési jogkörben meghozott döntés miként lenne elkerülhető.

A beszámítás jogintézménye ugyan azt a célt szolgálja, hogy az elkövető által szabálysértési őrizetben töltött idő kompenzálásra kerüljön, azonban ki kell emelni, hogy intézkedés alkalmazásánál -mely a fiatalkorúakkal szemben meglehetősen gyakori - a beszámítás valójában nem értelmezhető.

Egyes kutatások szerint számos olyan esetben is szabálysértési őrizetbe vételre került sor, amikor az eljárás alá vont személy büntetlen előéletű volt (az őrizetbe vettek több, mint fele), szabálysértés elkövetése miatt két éven belül nem volt felelősségre vonva (a nem elzárással sújtható szabálysértés elkövetése miatt két éven belül felelősségre vontakkal együtt az őrizetbe vettek fele), együttműködött a rendőrséggel (beismerte a cselekmény elkövetését), illetőleg figyelmeztetés intézkedés került vele szemben kiszabásra (az őrizetbe vettek 44%-ánál).³⁶

További, bár nem csak a fiatalkorúaknál felmerülő kérdés, hogy mennyiben jelent kellő kompenzálást azon elkövető számára a beszámítás, akit esetleg mindössze pénzbírság sújtottak, amit anyagi helyzete alapján könnyedén ki tudott volna fizetni.

A gyorsított eljárások mindezen fenti jellemzői egyértelműen abba az irányba mutatnak, hogy az a fiatalkorú, aki egy elzárással is sújtható szabálysértés elkövetése miatt ilyen eljárásban

³⁶ Mándi Veronika kutatása: A Debreceni Járásbíróságon 2012. november 12. és 2013. március 1. között lefolytatott gyorsított bíróság elé állításos szabálysértési eljárások vizsgálata (kézirat)

vesz részt, számtalan hátrányt szenved el azzal szemben, akit például helyszíni eljárás során, tárgyalás mellőzésével, vagy az általános szabályok szerint lefolytatott tárgyalás tartását is magában foglaló eljárás során vannak felelősségre. Mindezek miatt érthetetlen, miért tartja megengedhetőnek a jogalkotó ezen eljárás fiatakorúakkal szemben történő lefolytathatóságát.

A jelenlegi jogszabályok mellett feltétlen szükséges a fiatakorúak vonatkozásában olyan felelős és következetes gyakorlatot alkalmazni a rendőrségnél, amely szerint a gyorsított eljárás, és ezzel az őrizetbe vétel melletti döntés a szabálysértés tárgyi súlya, az elkövetés körülményei, az eljárás alá vont szabálysértési és bűnügyi előélete alapján nagy körültekintéssel, és az "ultima ratio" elv messzemenőig történő szemelőtt tartásával szülessen.

4. Közérdekű munka:

A közérdekű munka önálló büntetési nemként történő alkalmazása az új Szabs.tv. novuma. Ezzel a jogalkotó -a korábbi szabálysértési törvénnyel szemben- egy újabb választási lehetőséggel gazdagította a jogalkotót. A közérdekű munka fiatakorúak vonatkozásában is alkalmazható, azonban csak akkor, ha annak végzéséhez hozzájárult³⁷, és a határozat meghozatalakor a 16. életévét betöltötte. ³⁸Természetesen a pénzbírság közérdekű munkával történő megváltásának lehetősége is csak ezen kortól nyílik meg. Ezen korlátozás vélhetően a nemzetközi gyermekmunka tilalma, illetve az ennek alapján megalkotott magyar munkajogi előírások miatt került felállításra, és kétségtelenül szükséges. Azon fiatakorúak számára azonban, akik életkoruk alapján végezhetnek közérdekű munkát, ezen büntetési nem hasznos lehet, hiszen ha jövedelemmel nem is rendelkeznek, vélhetően munkaképesek, így személyes kötelezettségük árán tapasztalhatják meg az elkövetett cselekmény következményét, ami elvitathatatlan nevelő hatással bír.

A törvény a közérdekű munka maximumát - szemben a szabálysértési eljárás és a pénzbírság mértéknél alkalmazandó szabályoknál - nem határozza meg eltérő mértékben, ebből

³⁷ Szabs.tv. 104. § (3) bekezdés és 118. § (4) bekezdés

³⁸ Szabs.tv 27. § (5) bekezdés

következően a legkisebb mértéke 6 óra, a legnagyobb mértéke 180 óra, mint a felnőttkorúaknál. A tartamát órákban kell meghatározni³⁹.

Ezen jogkövetkezmény alkalmazásának is előfeltétele, hogy a fiatalkorú meghallgatása megtörténjen⁴⁰, így meghallgatás nélküli eljárásban közérdekű munkát kiszabni nem lehet.⁴¹

5. Pénzbírság:

Fiatalkorúval szemben a pénzbírság, illetve helyszíni bírság alkalmazásának feltétele, hogy annak megfizetését a fiatalkorú vállalja. Helyszíni bírságot törvényes képviselő jelenléte nélkül nem lehet kiszabni.⁴²A Kommentár felveti e helyütt, hogy helyes-e kizárólag az elkövető mérlegelésére bízni a pénzbírság alkalmazását, hiszen amennyiben ellenzi azt, úgy nem alkalmazható vele szemben, akkor sem, ha esetleg lenne jövedelme vagy vagyona.

A korábbi jogszabály a tényleges vagyoni, jövedelmi helyzet vizsgálatát írta elő, mely azonban -részletszabályok hiányában- eltérő alkalmazási, és a vizsgálat módját illetően gyakorlati nehézségeket okozhatott.

Csak bízni lehet abban, hogy az eljárás alá vont -kellő felvilágosítást követően- megérti, hogy hozzájárulásának hiánya oda vezethet, hogy más, esetlegesen súlyosabb szankciót kell vele szemben alkalmazni, így amennyiben a pénzbírság megfizetése módjában áll, azt nem kendőzi el saját érdekében.

A közérdekű munkához hasonlóan itt is előfeltétel a fiatalkorú meghallgatása, így meghallgatás nélküli eljárásban ezen büntetés sem alkalmazható még akkor sem, ha az előkészítő eljárás során meghallgatásakor akként nyilatkozott, hogy hozzájárul pénzbírság kiszabásához.

³⁹ Szabs.tv. 14. § (2) bekezdés

⁴⁰ Szabs.tv. 134. § (2) bekezdés

⁴¹ Szabs.tv. 134. § (7) bekezdés

⁴² Szabs.tv. 27. § (3) bekezdés

A jogszabály a fiatalkorúval szemben kiszabható legnagyobb összegű pénzbírságot eltérően állapítja meg, azt 65.000,- illetve elzárással is sújtható szabálysértések esetén 130.000,- Ft-ban jelöli meg. A helyszíni bírság legmagasabb összege velük szemben 32.500,-Ft⁴³.

Rendelkezik továbbá arról is, hogy amennyiben az adott szabálysértésre kormányrendelet kötelező mértékű pénzbírságot, illetve helyszíni bírságot ír elő, úgy annak mértéke a fenti legnagyobb korlátozott összegeket nem haladhatja meg.⁴⁴

A pénzbírság végrehajtásának általános rendszere érvényesül a fiatalkorúak kapcsán is; azt határidőn belül önként kell megfizetnie, illetve -tizenhat éves életkor betöltését követően - dönthet akként, hogy azt közérdekű munkával váltja meg. Amennyiben sem önként, határidőben nem fizeti meg, illetve le sem dolgozza közérdekű munkával, a végrehajtásra hatáskörrel és illetékességgel rendelkező szabálysértési hatóság elzárásra történő átváltoztatás végett megküldi a bíróságnak, aki azt a Szabs. tv. 142. § (1) bekezdése alapján változtatja át elzárássá.

6. A tárgyalás szükségességének kérdése:

A szabálysértési törvény 134. § (2) és (7) bekezdései alapján minden olyan esetben, amikor büntetést kíván kiszabni a jogalkalmazó, elkerülhetetlen a fiatalkorú eljárás alá vont meghallgatása. Ez alól a helyszíni bírság jelent némi kivételt, hiszen ekkor az intézkedésnél súlyosabb, pénzügyi marasztalással járó szankció kerül megállapításra azonnal, minden további eljárási cselekmény nélkül.

A fiatalkorúakra vonatkozó fenti szabályból következik, hogy bírósági eljárásban az érdemi döntés meghozatalához általában tárgyalást kell tűzni, meghallgatás nélküli eljárás során ugyanis kizárólag intézkedés alkalmazható.

⁴³ Szab.tv. 27. § (2) bekezdés

⁴⁴Szabs.tv. 27. § (2a) bekezdés

Tudni kell, hogy az elzárással is büntethető, valamint a bíróság elsőfokú hatáskörébe tartozó szabálysértések elbírálása során⁴⁵, a bírósági szakaszt megelőzi a rendőrség által lefolytatott előkészítő eljárás, ami a bizonyítékok beszerzését foglalja magában, így ekkor az eljárás alá vont meghallgatása is foganatosításra kerül.

Felvetődik tehát, miért nem elegendő a fiatalkorú előkészítő eljárás során tett nyilatkozatának figyelembevételével, meghallgatás nélküli eljárásban alkalmazni vele szemben pénzbírságot, vagy közérdekű munkát? Miért szükséges újabb meghallgatás céljából tárgyalást tűzni, mely amellet, hogy növeli az eljárás időtartamát, fokozza a fiatalkorú hivatalos eljárás során elszenvedett hányattatását is?

Álláspontom szerint a jogorvoslati jog elegendő biztosítékot jelenthet, hiszen a meghallgatás nélkül hozott döntéssel szemben jogosult az eljárás alá vont tárgyalás tartását kérni, így ekkor tisztázódhat az alkalmazott büntetési nemmel kapcsolatos esetleges fenntartása a fiatalkorúnak.

7. Fiatalkorúak eljárásaira vonatkozó elvek és annak hatékonysága:

A Szabs. tv. 134. § (1) bekezdése szerint „a fiatalkorúval szemben a szabálysértési eljárást az életkori sajátosságainak figyelembevételével és úgy kell lefolytatni, hogy elősegítse a fiatalkorúnak a törvények iránti tiszteletét. A fiatalkorúval szemben alkalmazott büntetés vagy intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjék és a társadalom hasznos tagjává válják”.

Mindez általános előírás, egy general klauzula, mely felmutatható a fiatalkorúak jogait kutatók számára, azonban a konkrét jogszabályi előírásokkal szemben nem alkalmazható. Így tehát, ha a pontos előírásokat tartalmazó jogszabályi rendelkezések nem ezen általános elv szemelött tartásával születnek, a klauzula tényleges eredmények nélküli marad.

⁴⁵ Szabs.tv. XVII. fejezet

A jogelvi klauzulák olyan előfeltételek megléte mellett bírnak jelentőséggel, amikor a jogszabályi környezet kellő mozgásteret ad a jogalkalmazó számára, illetve olyan jogalkalmazók alkalmazzák azokat, akik megkapták az ehhez szükséges speciális képzést, jelen esetben kifejezetten a fiatalkorúakra vonatkozó ismeretre szert téve. Kétséges, hogy azon jogalkalmazók, akik ilyen úgynevezett „érzékenyítésben” nem vettek részt, konkrét döntéseik során a célzott eredményességgel lennének képesek figyelembe venni egy általános elvi előírás szellemiségét.

Mindezen előfeltételek nélkül a klauzula pusztán kitöltetlen frázis marad, melyre csak rámutatni lehet, de valós hatása nem lesz.

8. A közvetítői eljárás:

Napjainkban egyre nagyobb hangsúlyt kapnak az olyan kriminálpolitikai elképzelések, amelyek az igazságszolgáltatás korszerűsítésén belül egyaránt törekcsenek az igazságszolgáltatás tehermentesítésére, a költségek csökkentésére, a bűncselekmény áldozatainak segítésére és kártalanítására.⁴⁶

Ilyen, a hagyományos büntetőjogi modell mellett megjelenő restoratív, helyreállító igazságszolgáltatás, amely a bűncselekmény áldozataira fókuszál, és amely magában foglalja a mediációt is.⁴⁷

A 2013. évi CLXXXVI. törvény 2014. január 1. napjával bevezette a szabálysértési törvény 82/A. § szerinti közvetítői eljárás lefolytatásának lehetőségét. A fiatalkorúak vonatkozásában is az általános törvényi feltételekkel van helye alkalmazásának, azaz a törvényben meghatározott szabálysértések esetén, ha

- a) az eljárás alá vont személy a szabálysértés elkövetéséért való felelősségét elismerte, valamint vállalja a szabálysértéssel okozott sérelmet a sértett által elfogadott módon és mértékben jóváteszi,

⁴⁶ Dr. Kondorosi Ferenc: Büntetőpolitikai reform Magyarországon. Pártfogók, 2006/26. 3. o.

⁴⁷ Dr. Perényi Nóra: Mediáció a szabálysértési eljárásban. 2017. október 16. MABIE, <http://www.mabie.hu/index.php/cikkek-tanulmanyok/114-dr-perenyi-nora-mediacio-a-szabalysertesi-eljarasban> (megtekintés: 2024. február 5.)

- b) az eljárás alá vont személy és a sértett is hozzájárult a közvetítői eljárás lefolytatásához, és
- c) a szabálysértés jellegére, az elkövetés módjára és az eljárás alá vont személyre tekintettel a szabálysértési eljárás lefolytatása mellőzhető.

További feltétel még, hogy a korábban alkalmazott eredményes közvetítői eljárás befejezésének időpontja óta egy év még ne teljen el.

A fenti feltételek együttes és maradéktalan fennállta esetén az eljárás legfeljebb 30 napi időtartamra felfüggesztésre kerül és az ügyet közvetítői eljárásra utalják, mely a szabálysértési eljáráshoz kapcsolódik ugyan, de annak nem része.

A közvetítői eljárás célja, hogy a szabálysértés következményeinek jóvátételét és az eljárás alá vont személy jövőbeni jogkövető magatartását elősegítse. A közvetítői eljárásban arra kell törekedni, hogy az eljárás alá vont személy és a sértett között a közvetítői eljárás céljának elérését elősegítő megállapodás jöjjön létre.⁴⁸A felek között létrejött megállapodás tartalma a jóvátétel, amely lehet anyagi jellegű kártérítés, de akár lehet immateriális szolgáltatás is.⁴⁹

Amennyiben a közvetítői eljárás eredményesen fejeződik be, úgy az ügy -az eljárás alá vont szabálysértési felelősségének érdemi elbírálása nélkül megszüntetéssel- lezárul.

9. Az Alkotmánybíróság 3142/2013.(VII.16.) AB határozata⁵⁰

Az Alkotmánybíróság ezen eljárása során azt vizsgálta, hogy a régi Szabs. tv. és az új Szabs.tv. - gyakorlatilag azonos - azon szabályozása alaptörvény-ellenes-e, amely szerint fiatalkorúval szemben helye van elzárás büntetés kiszabásának, illetőleg a kiszabott pénzbírság elzárásra történő átváltoztatásának, valamint szabálysértési őrizetbe vételnek.

⁴⁸ Szabs.tv. 82/A. (1) bekezdés

⁴⁹ Kiss Anna: A közvetítői eljárásról. Kriminológiai Tanulmányok 43. Budapest, 2006. 253-254. o.

⁵⁰ Alkotmánybíróság 3142/2013.(VII.16.)AB Határozata jogszabály alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítvány elutasításáról, Magyar Közlöny 2013. 15. szám 759-767. o. (<http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/1/PDF/2013/15.pdf>) (megtekintés: 2024. február 5.)

Az alapvető jogok biztosa indítványozó hangsúlyozta, hogy a fiatalkorúakkal szembeni büntetőjogi felelősségre vonás elsődleges célja a nevelés és a megelőzés, amelyet álláspontja szerint a szabadságelvonás nem képes biztosítani, sokkal inkább káros hatású. Az indítványozó a nemzetközi szerződésbe ütközéshez kapcsolódó indokolása során kiemelte az Egyezmény 3., 37., valamint 40. cikkeit. Kifejtette, miszerint a szóban forgó szabályozás ellentétes az Egyezményben kifejtett és Magyarországra is kötelező alapelvekkel: a fiatalkorúakkal szemben szabadságelvonással járó szankció csak végső eszköz lehet, a fokozatosság elve, illetőleg a nevelés elve figyelembe vételével.

Az Alkotmánybíróság e döntésében megállapította, hogy az indítvány nem megalapozott.

A korábban hatályban volt jogszabályi rendelkezések érdemi vizsgálatát egyáltalán nem végezte el, az új Szabs.tv. kapcsán pedig megállapította, hogy a fiatalkorúakra - a joghátrányok tekintetében - enyhébb szabályok irányadók (elzárás tartama, korlátozott alkalmazása az egyéb büntetési nemeknek), emellett több eljárásjogi jellegű garanciális szabályt is tartalmaz (például meghallgatás szükségessége, törvényes képviselő jelenléte, elzárás végrehajtása elkülönítve stb.)

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a vizsgált szabályozás az alaptörvényi rendelkezéseknek megfelel, ugyanis a szabálysértési elzárás alkalmazhatóságát, kiszabásának feltételeit és módját, valamint az eljárás menetét, az eljárás alá vont személy és az eljárás egyéb szereplőinek jogait, továbbá az esetleges jogsértésből fakadó igény érvényesítésének lehetőségét és mikéntjét törvény határozza meg.

Az Alkotmánybíróság megállapította azt is, hogy a fiatalkorúakkal történő elzárás alkalmazásának lehetővé tételét a jogalkotó részéről a tulajdon és közbiztonság védelme, valamint a fiatalkorúak helyes fejlődésének elősegítése érdekében álló, kényszerítő szükségesség indokolta.

Az Alkotmánybíróság az alapjogi korlátozás arányosságát is vizsgálta, mely során figyelembe vette a szabadságelvonás törvényben meghatározott mértékét és körülményeit, valamint

azokat az anyagi és eljárásjogi szabályokat, amelyek az elzárás, mint a legszigorúbb szankció minél szűkebb körben történő alkalmazását garantálják a fiatalok esetében. E körben megállapította, hogy kiszabását a számos törvényi tényállás közül eleve csak néhány esetben teszi lehetővé, és akkor is csak alternatív szankció.

A fokozatosság elvét, valamint az új Szabs.tv. 134. § (1) bekezdésében foglalt általános elvet a bíróság a szankció megválasztása során köteles figyelembe venni.

Mindezek a garanciális szabályok az Alkotmánybíróság megítélése szerint megfelelő biztosítékul szolgálnak arra, hogy a szóban forgó norma csakis a legvégső esetben (ultima ratio) és a feltétlenül szükséges mértékben korlátozza a fiatalok személyes szabadsághoz való alapjogát.

Az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdésében rögzített, a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való alapjogából nem vezethető le az állam tekintetében olyan tilalom, amely a fiatalokra vonatkozó szabálysértési szankciórendszer jogpolitika által meghatározott kialakítása során kötné.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az Egyezmény 3. és 40. cikkei csupán közvetett módon hozhatóak összefüggésbe az új Szabs.tv. vizsgált rendelkezésével, ugyanis az Egyezmény ezen előírásai általános jellegű követelményeket támasztanak a részes államok felé, így a részletesebb vizsgálattól eltekintett.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a vizsgált rendelkezések - a szabálysértési kódex egészét is figyelembe véve - megfelelnek az Egyezmény 37. cikkében foglalt követelményeknek, ugyanis a szabálysértési jogban is irányadó büntetékiszabási elvek és szabályok garantálják, hogy a szabálysértési elzárás csak a legvégső esetben kerülhet alkalmazásra számos enyhébb szankció mellett, valamint az eljárással kapcsolatos garanciális előírásoknak is eleget tesz az új törvény.

Dr. Lévay Miklós alkotmánybíró különvéleményében⁵¹ -melyhez egyébként több alkotmánybíró is csatlakozott- ezzel szemben kifejtette, hogy az elzárás jelenlegi szabályozási keretek között véleménye szerint ellentétes a Gyermekjogi Egyezmény 3., 37. és 40. cikkében foglaltakkal, és ezáltal sérti az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdését.

Rámutatott, hogy az Egyezmény 37. cikk kapcsán az a Bizottság álláspontja, hogy az a gyerek szabadságának minden korlátozására irányadó, nem csak arra, amelyre a büntetőjogi rendszeren belül kerül sor. Az Egyezmény rendelkezései tehát a szabálysértési elzárás szabályozása kapcsán is irányadóak, és alkotmányossági vizsgálatot megalapoznak.

Kiemeli, hogy az Egyezmény rendelkezéseiből következik, hogy a szabadságelvonás alkalmazása csak a súlyos, személyi elleni (bűn)cselekményekre kell, hogy korlátozódjon, és általánosságban alternatív eszközökkel, rehabilitációs, reintegrációs programokkal kell elősegíteni a fiatalkorúak helyes irányba történő fejlődését.

Véleménye szerint a szabálysértési elzárás arányosságát nem alapozzák meg azok az érvek, miszerint azt csak bíróság rendelheti el, meghatározott cselekményi körben, és meghatározott rövid időtartamra. Álláspontja szerint ezek a szabályok fontosak ugyan, de nem elégséges feltételei a fiatalkorúakkal szembeni szabadságelvonás arányosságának. A jelenlegi szabályozás nem teszi lehetővé általánosan a szabálysértési elzárás helyett más alternatív intézkedések alkalmazását a fiatalkorúak esetén, és ez azt eredményezi, hogy bizonyos esetekben a fiatalkorúakkal szemben kizárólag a szabadságelvonás válik alkalmazhatóvá. Részletesen elemezte, hogy a közérdekű munka fiatalkorúakkal szemben csak akkor alkalmazható, ha a fiatalkorú a 16. életévét betöltötte, és a pénzbírság is csak feltételekkel, abban az esetben alkalmazható, ha a fiatalkorú vállalja annak megfizetését. Ekként sem a közérdekű munka, sem a pénzbírság nem jelent valódi alternatívát a fiatalkorúak számára.

Ezt különösen azért tartja aggályosnak, mert nem súlyos bűncselekmények, hanem szabálysértések szankciójaként jelenik meg a kötelezően, alternatívák nélkül alkalmazandó szabadságelvonás.

⁵¹ AB Határozat 767-770. oldalai

Rámutat, hogy önmagában az a tény, hogy a szabálysértési jog jelenlegi szabályai szerint a fiatalkorúak szankcionálási lehetősége nem megoldott, nem teszi alkotmányossá az elzárás alkalmazhatóságát, hiszen a jogalkotó számtalan más szankciót vezethetett volna be, amely rendelkezik azzal a preventív, nevelő hatással, amelyet a fiatalkorúakkal szemben a Szabs.tv. alapelvei szerint is érvényesíteni kell.

Álláspontja szerint eljárási megoldást jelenthetne a szabálysértési jogban is a - büntetőeljárásban megjelenő - mediációs eljárás bevezetése, míg anyagi jogi megoldást jelenthetne további, nem szabadságelvonással járó, de végrehajtható szabálysértési szankció beillesztése a törvénybe, például a felfüggesztett elzárás, a próbára bocsátás, családi elhelyezés, általános és szakmai programokban való részvétel.

V. Áttekintés és felvetések:

A szabálysértési jog egyes rendelkezései nemzetközi előírásoknak történő megfeleltetése napjainkban is zajlik, az összhang messze nem teljes, melynek egyik, de talán legszembetűnőbb momentuma, hogy az ENSZ Gyermek Jogainak Bizottsága 2014. évben tett, fentebb részletesen ismertetett észrevételei, a Bizottság 2020. évben tett legújabb észrevételei között továbbra is megtalálhatóak részben.

A fenti nemzetközi előírásokról összegezve elmondhatjuk, hogy a szabadságtól való megfosztást a fiatalkorúak ügyeiben mindenképpen legvégső eszköznek kell tekinteni, csak a legsúlyosabb cselekmények esetén alkalmazható büntetés, kényszerintézkedésként pedig elkerülendő. A fiatalkorúakkal szemben alkalmazható szankcióknak leginkább nevelési célzatúnak kell lennie, a klasszikus büntetőjogi eszközök mellett más, alternatív büntetéseknek, intézkedéseknek is meg kell jelennie.

Hangsúlyt kell fektetni arra, hogy a fiatalkorúak minél kevésbé hanyattassanak az ügyeik elintézésé során, vonatkozásukban az elterelés fokozottan alkalmazandó.

Az ügyeket intéző hatóságoknak az általános hatóságoktól különbözőnek, kifejezetten az ilyen ügyekkel foglalkozónak, de legalább speciális képzésben részesült szakemberekből állónak kellene lennie.

A fentiek szerint a magyar hatályos szabálysértési törvény áttekintését követően az alábbi problémákra kell rámutatni:

A fiatakorúakkal szemben alkalmazható szankciók, mind az intézkedéseket, mind a büntetéseket tekintve szinte megegyeznek a felnőttkorúakéval. Az egyetlen lényeges különbség, a feltételes elzárás beiktatása, mely az elzárás gyökerén fakad, de mégsem jelent tényleges szabadságelvonást. A felfüggesztett elzárás azonban nem ad olyan, a fiatakorúak jelleméhez igazodó alternatívát, mely a nemzetközi elvárásoknak maradéktalanul megfelelne.

A fiatakorúak szankciórendszerének elsősorban nevelő jellegű szabályokat kell tartalmaznia büntetőjogi helyett, amelyek enyhébbnek kell legyenek, mint a felnőtt elkövetők esetén.

A fiatakorúak büntetőigazságszolgáltatásának folyamatosan kutatni kell újabb és újabb konstruktív segítségnyújtási formák és olyan megoldások után, amelyek segítenek elkerülni az eljárásba került fiatakorú társadalomba történő beilleszkedésének lehetőségét.⁵²

A fiatakorúakkal szemben továbbra is kiszabható szabadságelvonással járó büntetés (elzárás), melyről több empirikus kutatás, hatékonysági vizsgálat kimutatta⁵³, hogy az érintettek 30-40%-ban nem alakítja ki a társadalomba történő beilleszkedés szándékát.

A Pekingi Szabályok szerint bebörtönzésre, csak rendkívül súlyos, a fentebb ismertetett c) pont szerint személy elleni erőszakos, vagy más súlyos bűncselekmények rendszeres elkövetése esetén kerülhetne sor, azonban a szabálysértési jog a büntetőjogtól elkülönült, privilegizált cselekményeket szankcionáló jogterület. Mindemellett az elzárással is sújtható szabálysértések nagy része nem erőszakos jellegű, főleg nem személy ellen irányuló (például az igen gyakori

⁵² Csemáné dr. Váradi Erika Nemzetközi és hazai tendenciák a fiatakorúak büntető igazságszolgáltatásában PhD értekezés, Miskolc 2000 <https://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/Varadi%20Erika.pdf> 222.o. (megtekintés: 2024. február 5.)

⁵³ Vigh József : A kárhelyreállító (restoratív) igazságszolgáltatás Magyar Jog 1998/6. 329. o.

tulajdon elleni szabálysértés, vagy jelenleg az engedély nélküli vezetés, illetve korábban a járművezetés az eltiltás hatálya alatt). Egyes vélemények⁵⁴ a büntetőjogban elkövetett bagatell bűncselekmények miatt, akár ismételt elkövetése esetén is aránytalannak találják a szabadságelvonással járó büntetést, mely alapján a szabálysértési jogban való megjelenése is megkérdőjelezhető.

Az elzárást továbbá a felnőtteket is fogvatartó általános büntetés-végrehajtási intézetben hajtják végre, és bár az elkülönítés feltétel, azonban arra nem olyan intézményben kerül sor, melyet kizárólag a fiatalok számára tartanak fenn, és amely Magyarország esetében a javítóintézeteket jelenthetné.

Az elzáráson kívüli két büntetési nem, a pénzbírság és közérdekű munka csak feltételekkel alkalmazható -melynek oka észszerű és szükséges- de végeredményben a jogalkalmazó lehetőségét szűkíti, és vagy csak a legenyhébb (figyelmeztetés intézkedést), vagy a legszigorúbb (elzárás) szankciót szabhatja ki.

Nagy jogszabályi hiányosság tehát az egyéb alkalmazható büntetések, intézkedések hiánya, a meglévők szegényes tárháza, ezért a jogkövetkezmények rendszerét szélesíteni szükséges, alternatív szankciók és diverziós megoldások előtérbe állításával.

Bár a közvetítői eljárás elvi lehetőségként ma már létezik, de tekintettel arra, hogy az mindkét fél, így a sértett beleegyezéséhez is kötött, amit a fiataloknál kívül eső körülmény, (a legtöbb nagyobb cég ettől következetesen elzárkózik például tulajdon elleni szabálysértésnél) illetve esetenként a szabálysértés természete miatt (például garázdaságnál nincs sértett) a gyakorlatban nem mindig válik alkalmazhatóvá, és egyéb diverziós lehetőséget a jogszabály nem kínál. Mindez a helyreállító igazságszolgáltatás minél szélesebb körű érvényesülésére törekvés elvét nem segíti.

Fontos továbbá, hogy a mediációs tevékenység során az általános célok mellett előtérbe kerüljön az újabb bűnelkövetéstől való visszatartás és a társadalomba való beilleszkedés

⁵⁴ Csemáné:Imf: 228. o.

segítése, a felelősség felismerésére és vállalására való ösztönzés, a tevékeny megbánásnak az a fajtája, amit nem a szülő biztosít a sértett fél számára, hanem a fiatalkorú elkövető.⁵⁵

Az egyéb büntetések, így a pénzbírság, beleértve a helyszíni bírságot is, és a közérdekű munka korlátlan átváltoztathatósága a fiatalkorúak vonatkozásában az egyik leginkább kritizált rendelkezés a szabálysértések terén. Mivel a jogszabály meg nem fizetés, illetve le nem dolgozás esetén egyéb kitéletet nem ír elő, nem csak úgy szenvedhet el szabálysértés miatt szabadságmegvonást fiatalkorú, hogy vele szemben közvetlenül elzárást szabtak ki, hanem a többi büntetési nem is közvetett módon ide vezethet.

A korábbi magyar szabályozás eltért ettől, nem engedte az elzárássá történő átváltoztatást a fiatalkorúak vonatkozásában, azonban hivatkozással arra, hogy így kellő visszatartó erővel nem bírnak a pénzbírságok, később mégis megnyitotta az utat az elzárásra való átváltoztathatósághoz. Kérdés azonban, hogy ez a megoldás nem jelenti-e az érem másik oldalát, és valóban szükséges-e meg nem fizetés esetén, következő lépcsőfokként az elzárás beiktatása.

A szabálysértési őrizet, mely a fiatalkorúakkal szemben is lefolytatható gyorsított eljárások szükséges velejárója, szintén szabadságmegvonást jelent kényszerintézkedésként, mely a Pekingi Szabályok fentebb írt b) pontja szerinti tárgyalás előtti őrizetnek feleltethető meg. A szabálysértési jogban ezen különleges eljárás, és a hozzá kapcsolódó szabálysértési őrizet, éppoly esetekben alkalmazható a fiatalkorúaknál, mint a felnőtt elkövetőknél, hiszen a jogalkotó nem ír elő semmilyen korlátozást a fiatalkorúak ügyeiben.

Az őrizetet továbbá nem felnőttkorúakat is fogvatartó helyen, hanem kifejezetten fiatalkorúak számára létesített intézményekben kellene végrehajtani, ám jelenleg a szabálysértési őrizetben lévők mindannyian a rendőrségi fogdán kerülnek elhelyezésre.

⁵⁵ Dr. Kertész Tibor. A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység gyakorlata és módszertani kérdései. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Országos Büntelmegelőzési Bizottság Budapest, 2008 64. o.

A szabálysértési ügyekben is -mint a fiatalkorúak büntetőeljárásában- általános hatáskörű bíróság jár el. A gyakorlatban a szabálysértéseket leginkább bírósági titkárok bírálják el, akik vonatkozásában még annyi kijelölés sem történik, mint a fiatalkorúak ügyeiben eljáró büntetőbíró esetében. A bírósági titkárok képzésében időszakosan ugyan elérhetőek fiatalkorúakkal kapcsolatos képzések, azonban elvégzésük nem előfeltétele annak, hogy az ügyek elbírálására jogosult legyen adott személy.

Fontos előírás, hogy a fiatalkorú ügyeit -ha lehet- bírói eljárás mellőzésével intézzék, mely természetesen nem azt jelenti, hogy bírói eljárásra nem kerülhet sor, hanem azt az elvet tükrözi, hogy az ügy a lehető legkevesebb, a fiatalkorút személyesen érintő hivatalos cselekménnyel, leginkább tárgyalás nélkül fejeződjön be, hiszen a tárgyalási környezet tovább fokozza a fiatalkorú hányattatását.

A jelenlegi szabályozás szerint bírósági eljárás során a legenyhébb intézkedésen kívül más szankció nem szabható ki a fiatalkorú meghallgatása nélkül, mely egyáltalán nem ebbe az irányba mutat.

Felhasznált irodalom:

- Ajtay Sándor: A gyermekek és a fiatalok erdei kihágásairól. Erdészeti Lapok 1933. 72. évf. 6. füzet.
- A Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért véleménye (https://helsinki.hu/wp-content/uploads/Helsinki_TASZ_velemeney_szabsert_tv_2011_10_07.pdf) (megtekintés időpontja: 2024. február 5.)
- A Magyar Helsinki Bizottság 2013. március 29-i véleménye (https://helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_velemeney_szabalysertesi_tv_mod_20130329.pdf) (megtekintés időpontja: 2024. február 5.)
- Beliczáné dr. Gál Anikó: A fiatalok szabálysértési felelőssége, különös tekintettel a velük szemben kiszabható szankciókra és az eljárásra 2018. ápr. 20. https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/gal_aniko_fiatalkoruk_szabalysertesi_felelossege%5Bjogi_forum%5D.pdf (megtekintés időpontja: 2024. február 5.)
- Csemáné dr. Váradi Erika Nemzetközi és hazai tendenciák a fiatalok büntető igazságszolgáltatásában PhD értekezés, Miskolc 2000 <https://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/Varadi%20Erika.pdf> (megtekintés: 2024. február 5.)
- Cserép Attila - Fábrián Adrián - Rózsás Eszter: Kommentár a szabálysértési törvényhez, Wolters Kluwer, Elektronikus kommentár
- Dr. Kertész Tibor. A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység gyakorlata és módszertani kérdései. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság Budapest, 2008
- Dr. Kondorosi Ferenc: Büntetőpolitikai reform Magyarországon. Pártfogók, 2006/26.
- Dr. Lévai Miklós: Pekingi Szabályok Gyermekek - és ifjúságvédelem 9.évf. 30. sz. 1990/2.
- Dr. Perényi Nóra: Mediáció a szabálysértési eljárásban. 2017. október 16. MABIE, <http://www.mabie.hu/index.php/cikkek-tanulmanyok/114-dr-perenyi-nora-mediacio-a-szabalysertesi-eljarasban> (megtekintés: 2024. február 5.)
- dr. Vida János Zoltán: A szabálysértési jog szankciórendszere a fiatalok vonatkozásán (https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/vida_janos_zoltan_szabalysertesi_jog_szankciorendszere_fiatalkoru%5Bjogi_forum%5d.pdf) (megtekintés időpontja: 2024. február 5.)
- Edvi Illés Károly: A kihágásokról szóló magyar büntető-törvények és az azokra vonatkozó eljárási szabályok magyarázata. Singer és Wolfner kiadása, Budapest, 1892.
- ENSZ Gyermekjogi Egyezmény Kézikönyve

- Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény - Tárgy: „A fiatalkori bűnözés megelőzése. A fiatalkori bűnözés kezelésének módjai és a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer szerepe az Európai Unióban”(2006/C 110/13) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52006IE0414>) (megtekintés időpontja: 2024. február 5.)
- ENSZ Gyermekjogi Bizottsága időszakos jelentésekkel kapcsolatos iránymutatások, észrevételek: CRC/C/58, CRC/C/HUN/CO/3-5, CRC / C / HUN / 6)
- Juhász Zsuzsanna: Kommentár a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. Törvényhez, Wolters Kluwer, Elektronikus kommentár
- Kiss Anna: A közvetítői eljárásról. Kriminológiai Tanulmányok 43. Budapest, 2006.
- Mándi Veronika: Alkotmányossági aggályok a szabálysértési őrizetbe vétel gyakorlata kapcsán Büntetőjogi Szemle, 2013/1-2. szám <http://ujbtk.hu/mandi-veronika-alkotmanyossagi-aggalyok-a-szabalysertesi-orizetbevetel-gyakorlata-kapcsan/> (2024. február 5.)
- Mándi Veronika kutatása: A Debreceni Járásbíróságon 2012. november 12. és 2013. március 1. között lefolytatott gyorsított bíróság elé állításos szabálysértési eljárások vizsgálata (kézirat)
- Mészáros József (szerk.): A szabálysértési jogszabályok magyarázata. KJK, Budapest, 1986.
- Nagy Marianna Quo vadis Domine? Elmélekedések a szabálysértések helyéről a 2012. évi szabálysértési törvény kapcsán, Jogtudományi Közlöny 2012. május,
- Vaskúti András doktori értekezése: A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott ajánlások érvényesülése a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában, Budapest 2016. https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdfjs/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/32555/Disszertacio_VaskutiAndras_EDIT.pdf?sequence=1&isAllowed=y(megtekintés: 2024. február 5.)
- Vigh József : A kárhelyreállító (restoratív) igazságszolgáltatás Magyar Jog 1998/6.
- **Felhasznált jogszabályok és bírósági döntések:**
 - a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény
 - a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény
 - 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
 - 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

- az 1993. évi XXXI. törvény az „Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről” szóló Római Egyezmény kihirdetéséről
- Alkotmánybíróság 3142/2013.(VII.16.) AB Határozata jogszabály alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítvány elutasításáról, Magyar Közlöny 2013. 15. szám (<http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/1/PDF/2013/15.pdf>) (megtekintés: 2024. február 5.)
- 63/1997. (XII. 12.) AB határozat
- ENSZ Közgyűlés 1985. november 29-i 40/33. számú határozata (Pekingi Szabályok)